

Federasyonu içindeki Novosibirsk, Omsk, Tomsk ve Tümen illerinde yaşamaktadır. Bunlar 2002 nüfus sayımı öncesinde Tatarlar içerisinde sayılırken 2002 ve 2010 sayımlarında ayrı bir etnik grup (Sibir Tatarları) olarak kabul edilmiştir. 2010 sayımının sonuçlarına göre Sibir Tatarları'nın Rusya Federasyonu'ndaki nüfusu 6779'dur (2002'de 9611). Kiril alfabesini kullanan Sibir Tatarları'nın dili Tatarca'nın doğu lehçesidir.

BİBLİYOGRAFYA :

S. M. Solovyöv, *Soçineniya*, Moskova 1989, III/6, s. 677-678; Akdes Nimet Kurat – Ahmet Temir, "Sibir (Sibirya) Hanlığı", *TDEK*?, I, 437-450; F. T. Valeev, *Sibirskie Tatari*, Kazan 1993, s. 11-17; Hadi Atlasi, *Sibir Tarihi, Süyünbike, Kazan Hanlığı*, Kazan 1993, s. 109-136; G. Fayzrahmanov, *İstoriya Sibirskih Tatar s Drevneyşih Vremön do Naçala XX Veka*, Kazan 2002, s. 196-199; D. İshakov, *Türko-Tatarskie Gosudarstva XV-XVI vv*, Kazan 2004, s. 21, 25, 46; a.m.lf., *Vvedenie v İstoriyu Sibirskogo Hanstva*, Kazan 2006, s. 51-68, 90; A. V. Matveev – S. F. Tataurov, *Sibirskoe Hanstvo: Voенno-Politiçeskie Aspektı İstorii*, Kazan 2012, s. 32-54; N. A. Tomilov, "Tatari Sibirskie", *Narodı Rossii Entsiklopediya*, Moskova 1994, s. 329-331; İ. L. İzmaylov, "Sibirskoe Hanstvo", *Tatarskaya Entsiklopediya*, Kazan 2010, s. 315.

İLYAS KEMALOĞLU

SİDİYÂ el-KEBİR

(bk. EBVEYRİ).

SİMLÂLÎ

(السملالي)

Abbâs b. Muhammed b. Muhammed b. İbrâhîm el-Kâdî es-Simlâlî et-Te'âricî el-Merrâküşî (1877-1959)

Faşlı âlim, tarihçi ve biyografi yazarı.

Atalarının Sûs'tan gelip yerleştikleri Merakeş'te doğdu. Sûs bölgesindeki Berberî Simlâlî kabilesinden olup ailesi babasının dedesine nisbetle Benî İbrâhîm, kendisi de kısaca Abbas b. İbrâhîm ve İbn İbrâhîm diye tanınmıştır. Teâricî nisbesi babasının Teâric adlı bir tür defe deri takma işiyle de meşgul olmasıyla ilişkilidir. Kur'an-ı Kerim'i ezberledikten sonra kendi memleketinde ve seyahat ettiği doğu İslâm dünyasında dinî ve aklî ilimleri okuyarak geleneksel medrese eğitimini tamamladı. Arap dili ve edebiyatı, fıkıh, fıkıh usulü, tarih ve icâzet aldığı hocaları arasında Şeyhülcemâa Muhammed b. İbrâhîm es-Sibâî, Kâdî Arabî b. Allâl el-Berbûşî er-

Rahmânî, Mâülayneyn, İbnü'l-Hayyât ez-Zükkârî, Ahmed b. Cîlâî, Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî, Abdülkebir el-Kettânî, Ahmed Şerif es-Senûsî gibi Mağrib âlim ve mutasavvıfları yanında Mısır ulemâsından Muhammed Hüseyin ve Yûsuf ed-Dicvî gibi isimler anılır. 1901 yılından itibaren Riyâzü'l-arûs Mescidinde ders vermeye başladı, ertesi yıl Merakeş ulemâsı arasında üçüncü dereceyi elde etti. Bu sırada Merakeş tarihi, âlimleri ve mutasavvıflarının biyografilerine ilgi duymaya başladı. Hemen her yıl Avrupa ve Kuzey Afrika ülkelerine seyahat ederek değerli yazma ve basma eserleri toplayıp bir kütüphane oluşturdu. Merakeş Valisi Mevlây Abdülhafîz el-Alevî, Fas sultanı olan kardeşi Mevlây Abdülazîz'e karşı 1907'de isyana kalkışıp sultanlığını ilân edince Simlâlî'nin de ilmi ve idarî alanda yıldızı parladı; önce birinci vezirin divanına kâtip olarak tayin edildi, ertesi yıl Merakeş ulemâsı arasında birinci dereceye yükseldi. Sultan Abdülhafîz bir yıl sonra Abdülazîz'e karşı mücadeleyi kazanıp başşehir Fas'ta tahta çıkınca Simlâlî'yi kendisine kadı tayin etti ve hep yanında tuttu. Fas'ta kaldığı süre içinde sultanın hizmetinde bulunarak onun ilmî ve edebî toplantılarını düzenledi, bu sayede geniş bilgi birikimine ve tecrübeye sahip oldu. 1912'de Fas'ın Fransızlar tarafından himaye altına alınması ve daha sonra Abdülhafîz'in sultanlıktan çekilip Fransa'ya gitmek zorunda kalması üzerine Simlâlî de Merakeş'e dönerek fetva ve tevsik (noterlik) faaliyeti yanında Mevâsîn Camii'nde ders vermeye başladı. 1915'te Rabat'ta Şer'î İstîna'f Meclisi'ne kadı olarak tayin edildi. Bu arada Kâsımîye Zâviyesi'nde seçkin talebelere İbn Mâlik'in *el-Elfiyye*'sini okuttu. 1918'de Merakeş ve Dârülbeyzâ arasındaki Setât şehri kadılığı ve İstîna'f mahkemesi reisliğine, ardından Cedîde şehri kadılığına getirildi. 1927'de hacca gitti. 1929'da Merakeş'te Menşeyiye Mahkemesi'ne kadı tayin edildi. Bu görevleri sırasında adaletle meşhur oldu. Emekliye ayrıldıktan birkaç ay sonra 29 Nisan 1959'da Merakeş'te vefat etti, *Delâ'ilü'l-hayrât* müellifi sūfî Muhammed b. Süleyman el-Cezûlî'nin türbesi yanına defnedildi.

Eserleri. 1. *el-İ'lâm bi-men ħalle Merrâküş ve Ağmât mine'l-a'lâm*. Murâbitlar döneminden (1056-1147) XX. yüzyılın ilk yarısına kadar Merakeş ve Ağmât'ta doğup yetişmiş veya dışarıdan gelmiş âlim, edip, şair, mutasavvıf, devlet adamları gibi meşhur kişilerin biyografisine dair ansiklopedik bir eserdir. Müellif 1909 yı-

linda *İzhârü'l-kemâl* adlı eserini, takriz yazmaları için takdim ettiği âlimlerden Muhammed Abdülhay el-Kettânî'nin bu eseri geliştirip hacimli bir Merakeş tarihi yazmasını tavsiye etmesi üzerine o tarihten vefatına kadar geçen süre içinde birçok kaynaktan faydalanarak *el-İ'lâm*'i kaleme almıştır. Eser dört fasıldan meydana gelen bir mukaddimenin ardından alfabetik olarak biyografilere ayrılmıştır. Mukaddimede ilk fasılda Merakeş, ikincisinde Ağmât şehrinin tarihi, mescidleri, bahçeleri, su kuyuları, önemli yapıları hakkında bilgi verilmiş, üçüncü fasılda başta *Keşfü'z-zunûn* olmak üzere çeşitli eserlerden faydalanılarak şehir ve bölge tarihine dair kitaplar alfabetik sırayla zikredilmiş, son fasılda da tarih ilmi ve terimleriyle diğer bazı konular üzerinde durulmuştur. Mukaddimeden sonra biyografilere geçilmiştir. *el-İ'lâm* başta Merakeş olmak üzere Mağrib'in dinî, ilmî, sosyal ve siyasal tarihine dair yeni yazılan önemli eserlerden biridir. Uzun bir zaman içinde hazırlanan ve 1650 biyografiyi içeren bu çalışma özellikle yazma eserlerden çıkarılan bilgiler açısından da büyük değer taşır. Eserin Ahmed ve Muhammed adlarıyla başlayan biyografileri içeren ilk beş cildi daha müellif hayattayken basılmış (Fas 1355-1358/1936-1939), bundan haberdar olan Leiden Üniversitesi kendisini davet ederek ağırlamış ve eserini tamamlaması için destekleyip cesaretlendirmiştir. *el-İ'lâm* müellifin vefatının ardından önce Rabat Umumi Kütüphanesi, ardından Kraliyet Kütüphanesi'nde muhafaza edilmiş, müellifin büyükelçi ve bakan olan oğlu Yûsuf'un Kraliyet Matbaası'nda basılması yönündeki talebi Kral II. Hasan tarafından uygun görülerek eserin tahkikiyle görevlendirilen Abdülvehhâb b. Mansûr tarafından tam olarak neşredilmiştir (I-X, Rabat 1394-1403/1974-1983; 1413/1993, 2. baskı). Kitabın XI. cildini oluşturan indeksini de daha sonra Hasan Cellâb hazırlamıştır (Rabat 1423/2002).

2. *İzhârü'l-kemâl fi tetmîmi menâkıbi seb'ati ricâl el-müşâr ileyhâ fi Tanzîmi düreri'l-cemâl*. Simlâlî'nin Merakeş'te yaşayan meşhur yedi velînin (Ebû'l-Abbas Ahmed b. Ca'fer es-Sebtî, Muhammed b. Süleyman el-Cezûlî, Abdurrahman b. Abdullâh es-Süheylî, Abdullâh el-Gazvânî, Abdülazîz et-Tabbâ', Kâdî İyâz, Yûsuf b. Ali es-Sanhâcî) menâkıbına dair hazırladığı *Tanzîmü düreri'l-cemâl fi menâkıbi evliyâ'i Merrâküş seb'ati ricâl* adlı 700 beyitlik "Râ'iyye" kasidesinin şerhi olup önce ilk yarısı taşbaskı olarak neşredilmiş

(I-II, Fas 1322/1904; muhtevası için bk. Hasan Cellâb, s. 218-223; eser için yazılan takrizler için bk. *el-İlâm*, I, 29-56), daha sonra Ahmed Mütefekkir bu nüsha ile el-Hizânetü'l-Haseniyye'deki yazmayı esas alarak eseri yeniden yayımlamıştır (I-II, Merakeş 1431/2010). Fas'ta basılan eserlere dair bibliyografik kaynaklarda (bk. bibl.) kitabın taş baskısının 1322 yılında yapıldığı kaydedilmekle birlikte müellif bu tarihi 1326 olarak zikretmiştir (*el-İlâm*, I, 56; ayrıca bk. *el-İlâm*, Hasan Cellâb'ın girişi, XI, 9). Eserde yer alan bilgiler *el-İlâm*'da da tekrarlanmıştır. **3. Cevâhuru elmâs fî terâcimi men ismuhü'l-Abbâs** (nşr. Ahmed Mütefekkir, Merakeş 1433/2012). **4. Târîhu şevreti (Risâle fi) 'ş-Şeyh Ahmed el-Heybe b. eş-Şeyh Muhammed Muştafa Mâ'il'ayneyn.** Kettâniyye Kütüphanesi'nde bulunan nüshası bu kütüphanenin Rabat Umumi Kütüphanesi'ne nakliyle oraya geçmiştir (Abdüsselâm b. Abdülkâdir İbn Süde, *Delil*, I, 212). **5. er-Risâletü'l-muhtaşara.** Merakeş evliyasının doğum ve ölüm tarihleri, Merakeş'e gelenlerin geliş sebepleri, şehrin zâviyeleri ve mescidleriyle ilgili muhtasar bir eserdir (a.g.e., I, 49). **6. el-Ecvibetü'l-fıkhîyye ma'a'l-aḥkâmi'l-müsecccele.** Kadılık görevi sırasında verdiği kararları içeren eser dört cilt olup bir nüshasının çocuklarının elinde olduğu kaydedilir. Henüz yayımlanmamış olan eserleri de şunlardır: *el-İmtâ' bi-hükmi'l-ikṭâ'*, *Hâşiye 'alâ Şaḥîhi Müslim, Dîvânü şî'r*, *Şerhu Manzûmeti's-Sultân Mevlây 'Abdilḥafîz li-Cem'î'l-cevâmi'*, *el-Ḳazâ' 'ale'l-İslâm bi-yedi ebnâ'ih.*

BİBLİYOGRAFYA :

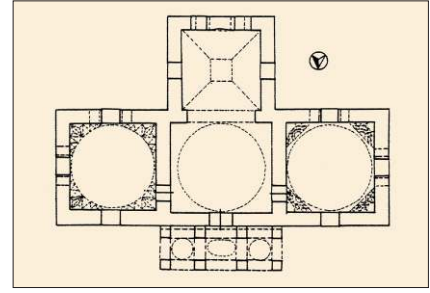
İfrenî, *Dürerü'l-ḥicâl fi menâkıbi seb'ati ricâl* (nşr. Hasan Cellâb), Merakeş 1421/2000, neşredeninin girişi, s. 19-20, 96, dipnot 139; Abbas b. İbrâhim, *el-İlâm*, I, 19-20, 28-56, 140; VII, 111, 113, 114, 155, 159, 190, 207, 209; ayrıca bk.

neşredeninin girişi, I, "d-yv"; ayrıca bk. Hasan Cellâb'ın girişi, XI, 5-16; Serkis, *Mu'cem*, II, 1724; Muhammed Dâvûd, *Târîhu Tıtvân*, Tıtvân 1379/1959, I, 33; Abdüselâm b. Abdülkâdir İbn Süde, *Delilü mü'errihi'l-Mağribi'l-aḫşâ*, Dârülbeyzâ 1960-65, I, 32-33, 49, 212; II, 417; a.mlf., *İthâfû'l-mü'tâlif bi-vefeyâti a'lâmi'l-ḳarni's-sâlis 'aşer ve'r-râbi'* (nşr. Muhammed Haccî), Beyrut 1417/1997, II, 569; a.mlf., *Sellü'n-nişâl li'n-niḳâl bi'l-eşyâh ve ehli'l-kemâl: Fihrisü 'ş-şüyûh* (nşr. Muhammed Haccî), Beyrut 1417/1997, s. 173-174; Ahmed el-Miknâsi, *Ehemmü meşâdiri't-târîh ve't-terceme fi'l-Mağrib*, Tıtvân 1963, s. 21; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), III, 265-266; Cîrârî, *et-Te'tlif ve neḫdatühü bi'l-Mağrib fi'l-ḳarni'l-ḳiṣrîn min 1900 ilâ 1972*, Rabat 1406/1985, s. 321-323; Fevzi Abdürrezzâk, *el-Maṭbû'âtü'l-ḫaceriyye fi'l-Mağrib*, Rabat 1406/1986, s. 28; İdrîs b. el-Mâhi el-İdrîsi el-Kaytûni, *Mu'cemü'l-maṭbû'âti'l-Mağribiyye*, Selâ 1988, s. 12; Hasan Cellâb, *Mezâhiru te'siri şüfiyyeti Merrâküş fi'l-taṣavvufi'l-Mağribi*, Merakeş 1994, s. 14, 28, 218-223; İbrâhim el-Vâfi, *ed-Dirâsâtü'l-Ḳur'âniyye bi'l-Mağrib fi'l-ḳarni'r-râbi'* 'aşer el-ḫicri, Dârülbeyzâ 1420/1999, s. 272-274; M. Abdullah İnân v.dğr., *Fehârisü'l-Hizâneti'l-Haseniyye*, Rabat 1421/2000, I, 74-75, 86-87; Muhammed el-Kâdirî – Muhammed Melşûş, *Fihrisü'l-maṭbû'âti'l-ḫaceriyyeti'l-Mağribiyye*, Dârülbeyzâ 2004, s. 207-208; Ahmed Mütefekkir, "İbn İbrâhim, 'Abbâs", *Ma'lemetü'l-Mağrib*, Rabat 1410/1989, I, 84-85; a.mlf., "es-Simlâli, el-Ḳâḍi 'Abbâs b. Muhammed", *Mv.AU*, XIII, 282-284; *Mevsû'atü a'lâmi'l-Mağrib* (nşr. Muhammed Haccî), Beyrut 1417/1996, IX, 3339-3340. AHMET ÖZEL

SİNAN BEY ZÂVİYESİ

Geyve'de
XV. yüzyılın ortalarında
inşa edilen zâviye.

Sakarya ilinin Geyve ilçesinin merkezinde yer alan binanın inşa kitâbesi ve vakfiyesi yoktur. XVIII. yüzyıl arşiv kayıtlarına dayanarak bânisinin Sinan Bey olduğu kabul edilmektedir. Sinan Bey'in yapının hazîresindeki mezarına ait celî sülüs mezar taşında 883 yılının Şâban ayı ortalarında

Sinan Bey Zâviyesi'nin planı

(Kasım 1478) vefat ettiği kaydından, bu tarihten daha önce inşa edildiği öngörülmür. Mimari özellikleri buna uygun olduğu gibi hazîrede bulunan mezar taşlarındaki tarihler de bu durumu teyit etmektedir. Yerli halk yapıyı daha çok Elvan Bey'in adıyla anarsa da bu doğru değildir. Sultan I. Mehmed'in çaşnigîri ve imrahoru Elvan Bey'in oğlu olan Sinan Bey'in kimliğiyle ilgili de fazla bilgi yoktur. Günümüze kadar binanın onarımlar geçirdiği ve yapıya birtakım ilâvelerin yapıldığı anlaşılmaktadır. Onarımlardan biri, Sultan II. Mustafa'nın Rebülevvel 1108 (Ekim 1696) tarihli fermanı üzerine Bostancıbaşı Mustafa Ağa tarafından gerçekleştirilmiştir. Binanın önündeki revakın kemer aralarına konulmuş nesih yazılı iki mermer kitâbeden bu mekânın binaya 1159 (1746) yılında eklenmiş olduğu anlaşılır. Restorasyon öncesinde mihrabın üzerine yazılmış olan 1280 (1863-64) tarihi de bir başka tamirata ait olmalıdır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında belediyenin malzeme ambarı olarak kullanılan yapı 1968-1969'da Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir. Yakın zamana kadar ilçenin halk kütüphanesi olan yapının 2013'te onaylanan restorasyon projesi kapsamında onarıldıktan sonra etnografya müzesi olarak kullanılması tasarlanmışsa da projeye henüz başlanmamıştır.

Tabhâneli yapıların önemli örneklerinden biri olan Sinan Bey Zâviyesi ana eksen üzerinde birbirini izleyen, biri kubbe, diğeri aynalı tonozla örtülü iki ayrı mekânın oluşturduğu merkezî bölümler giriş sofası ve iki yandan bağlantılı odalardan meydana gelir. Kuzey cephesinde yer alan elemesine dikkâdörtgen planlı revak bu tipin diğer örneklerinden çok farklıdır. Oldukça dar boyutlardaki bu kısım, pâyelerin üstüne atılan dairevî kemerler üzerine kubbeli to-

Sinan Bey
Zâviyesi –
Geyve /
Adapazarı